

Development and evaluation of model of implementation barriers, disclosure and standardization of corporate sustainability in Iran

Darioush Akhtarshenas

Ph. D in Accounting, Lecturer of Accounting Department of Razi University, Kermanshah, Iran(Darioushakhtarshenas89@gmail.com)

Ahmad Khodamipour*

Associate Professor of Accounting, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran(Corresponding Author) , Khodamipour@uk.ac.ir

Omid Pourheidari

Professor of Accounting, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran(Opourheidari@uk.ac.ir)

Abstract:

Corporate sustainability plays a key role in integrating and pursuing the economic, social and environmental goals of companies. The purpose of this study is the development and evaluation of model of implementation barriers, disclosure and standardization of corporate sustainability in Iran. In this study, with the help of interviews with 20 experts by using a snowball sampling method based on the thematic analysis of the interviews, the research model has been developed. Also, in order to assess the validity of the presented model, using a researcher-made questionnaire whose validity and reliability were confirmed, the opinions of 123 experts were received in 2019 and analyzed. Research findings indicate that, lack of coherent legal requirements, weak infrastructure in the field of education, technology and human resources, and underdeveloped accountability and accountability system and lack of demands of the society are the most important of implementation barriers corporate sustainability. From the perspective of this study, non-mandatory sustainability reporting, the lack of a standard for sustainability reporting and the lack of a model and the difficulty of measuring corporate sustainability are the most important of barriers to disclosing corporate sustainability. The findings also, showed that the quality of corporate sustainability and the difficulty of formulating the standard for it are the most important of barrier to formulating the standard for corporate sustainability. Accordingly, it is suggested to government and companies to provide the infrastructure,

Copyrights:

This license only allowing others to download your works and share them with others as long as they credit you, but they can't change them in any way or use them commercial.

capacity and facilities needed to implement corporate sustainability. It is also suggested to Corporate Audit and the Securities Exchange Organization to take the necessary steps for codification corporate sustainability laws and standard.

Keywords: Corporate sustainability, Thematic Analysis, Environmental, Sustainability reporting.

Copyrights:

This license only allowing others to download your works and share them with others as long as they credit you, but they can't change them in any way or use them commercial.

تدوین و ارزیابی مدل موانع اجرا، افشا و استانداردگذاری پایداری

شرکتی در ایران

داریوش اخترشناس^۱ احمد خدای پور^{۲*} امید پورحیدری^۳

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۶/۱۸

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۷/۰۲

چکیده

پایداری شرکتی نقشی کلیدی در ادغام و پیگیری اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی شرکتها ایفا می‌کند. هدف پژوهش حاضر، تدوین و ارزیابی مدل موانع اجرا، افشا و استانداردگذاری پایداری شرکتی در ایران می‌باشد. در این پژوهش، به کمک مصاحبه با ۲۰ نفر از خبرگان با روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی و براساس تحلیل تم برآمده از مصاحبه‌ها، مدل پژوهش تدوین شده است. همچنین به منظور سنجش اعتبار مدل ارائه شده، با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته‌ای که روایی و پایایی آن تأیید شده، نظرات ۱۲۳ نفر از خبرگان در سال ۱۳۹۸ دریافت و تجزیه و تحلیل گردید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، نبود الزامات قانونی منسجم، ضعف زیرساخت‌ها در زمینه آموزش، تکنولوژی و نیروی انسانی و رشد نیافتگی نظام پاسخ‌خواهی و پاسخگویی و عدم مطالبه‌گری جامعه، از مهمترین موانع اجرای پایداری شرکتی می‌باشند. از دیدگاه این پژوهش، اجباری نبودن گزارشگری پایداری، فقدان استاندارد گزارشگری پایداری و فقدان الگو و دشوار بودن اندازه‌گیری پایداری شرکتی، از مهمترین موانع افشای پایداری شرکتی می‌باشند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد، کیفی بودن پایداری شرکتی و دشوار بودن تدوین استاندارد برای آن، مهمترین مانع تدوین استاندارد برای پایداری شرکتی می‌باشد. بر همین اساس به دولت و شرکتها پیشنهاد می‌شود، زیرساخت‌ها، ظرفیت‌ها و امکانات لازم جهت اجرای پایداری شرکتی را فراهم نمایند. همچنین به سازمان حسابرسی و سازمان بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود نسبت به تدوین قوانین و استاندارد پایداری شرکتی، اقدامات لازم را به عمل آورند.

واژه‌های کلیدی: پایداری شرکتی، تحلیل تم، زیست‌محیطی، گزارشگری پایداری.

^۱دکتری حسابداری، مدرس گروه حسابداری دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
(Darioushakhtarshenas89@gmail.com)

^۲دانشیار گروه حسابداری دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران (نویسنده‌ی مسئول)،
Khodamipour@uk.ac.ir

^۳استاد گروه حسابداری دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران (Opourheidari@uk.ac.ir)

۱- مقدمه

یکی از نخستین و شناخته‌شده‌ترین تعریف‌های پایداری شرکتی که توسط کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه (WCED) ارائه شده، عبارت است از «رفع نیازهای حال حاضر بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده برای رفع نیازهای خود» (سنیرسون، ۲۰۰۹). افشای پایداری شرکتی به عنوان ابزاری برای مدیریت شرایط زیست محیطی و اجتماعی، پاسخی به فشارهای عمومی بیرونی که بر مدیریت شرکت وارد می‌شود، شناخته شده است. همچنین افشای پایداری شرکتی ابزاری برای شرکت‌هاست تا عملکرد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی خود را به گروه‌های ذینفع گزارش داده و بدین وسیله عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش دهند (ژانگ، ۲۰۱۷).

کاهش تنوع جانوران و گیاهان، آلودگی آب و هوا و گرم شدن زمین از جمله پیامدهای بالا بردن سود شرکت‌ها، بدون توجه به محیط اطراف آن‌ها است. پژوهشگران بر این باورند که شرکت‌ها برای اینکه بقای خود را در جامعه تضمین کنند، باید تدابیری بیندیشند که نه تنها منافع سهامداران، بلکه منافع دیگر ذی‌نفعان مانند کارکنان، تأمین‌کنندگان، مشتریان، دولت‌ها، اتحادیه‌ها، مقام‌های نظارتی و سازمان‌های غیردولتی را نیز در نظر بگیرند (پارمر و همکاران، ۲۰۱۰). پس از بحران‌های مالی طی سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۹ میلادی و افزایش تقاضای استفاده‌کنندگان اطلاعات در مورد شفافیت مالی و گزارشگری شرکت‌ها (ان جی و رضایی، ۲۰۱۵)، اطلاعات مالی و غیرمالی شفاف، دقیق و قابل اعتماد، از طریق گزارشگری پایداری شرکتی^۱ به ذی‌نفعان ارائه شد (لانگ و همکاران، ۲۰۱۲).

تغییر در انتظارات جامعه از بنگاه‌های اقتصادی منجر به ایجاد تعاریف جدید و پیدایش پدیده‌هایی همچون توسعه پایدار و پایداری شرکتی شده است. توسعه پایدار مفهومی است که در سال‌های اخیر به عنوان یک مسأله جهانی مطرح شده است. عوامل مهم و تأثیرگذاری همچون بحران مالی و رسوایی‌های مالی شرکت‌های بزرگ جهان سبب شد که نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان افزایش یابد و مدیریت فراتر از تعهدات قانونی خود به صورت داوطلبانه گزارش‌هایی را به منظور شفاف‌سازی هر چه بیشتر تهیه و ارائه نماید. بنابراین حسابداری نقشی اساسی در موضوع‌های جدید از جمله پایداری شرکتی به عهده دارد. افشای عملکرد پایداری شرکتی انگیزه زیادی برای شرکت‌ها جهت بهبود مزیت رقابتی خود، ایجاد کرده است (گارسیا و همکاران، ۲۰۱۹).

^۱. Corporate Sustainability

اگرچه رویه‌های گزارشگری مالی از طریق استانداردهای حسابداری شکل قانونی می‌گیرند، ولی در حال حاضر هیچ استاندارد اجباری برای راهنمایی افشای اطلاعات پایداری در گزارش‌های سالانه وجود ندارد. لذا ناتوانی نظام‌های گزارشگری مالی سنتی در رفع نیازهای اطلاعاتی ذی‌نفعان در خصوص اثرات زیست‌محیطی و اجتماعی فعالیت‌های واحدهای تجاری به طوری فزاینده در سطح بین‌المللی در حال بروز است و این ناتوانی به گونه‌ای است که باعث شده تقاضای فراوانی برای تغییر در هدف گزارشگری مالی سنتی به گزارشگری چندبعدی و گزارشگری یکپارچه^۱ به وجود آید (کی پی ام جی، ۲۰۱۱). بنابراین تغییر در اهداف گزارشگری در خصوص اثرات زیست محیطی و اجتماعی که در ادبیات حسابداری به گزارشگری پایداری شهرت یافته، سبب شده است تا علاوه بر طرح شیوه‌های گزارشگری جدید، نیاز به پژوهش‌های گسترده‌ای در این حوزه نیز احساس شود. لذا با توجه به اهمیت بحث پایداری برای شرکت‌ها در قرن حاضر، انجام مطالعه در این زمینه در ایران نیز ضرورت خواهد داشت.

در کشور ایران با وجود منابع طبیعی سرشار و محیط زیست متنوع و نیز علی‌رغم تأکید بر ارائه گزارش‌های اثرات مرتبط با محیط زیست و اجتماع، هنوز بسیاری از شرکت‌ها به مسأله پایداری شرکتی توجه نکرده و درک مناسبی از ابعاد آن نداشته و برای اجرا و افشای آن اقدامی انجام نداده‌اند. علی‌رغم تأکید بر افشای اطلاعات مالی و غیرمالی و مؤثر بودن این اطلاعات در تصمیم‌گیری ذینفعان، نتایج پژوهش‌های حساس‌یگانه و برزگر (۱۳۹۴)، فخاری و همکاران (۱۳۹۶) و حساس‌یگانه و همکاران (۱۳۹۷) نشان می‌دهد که شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نسبت به افشای مناسب اطلاعات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی غفلت نموده‌اند. وضعیت فعلی میزان افشای گزارشگری پایداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بیان‌کننده شکاف قابل توجه بین انتظارات جامعه از شرکت‌ها و عملکرد آنهاست. با استنباط از مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران، تدوین الزامات و استانداردهای مناسب برای گزارشگری عملکرد پایدار و افشا در گزارش‌های سالانه شرکت‌ها، برای پاسخگویی به انتظارات ذی‌نفعان در بازار سرمایه ایران ضروری است.

عدم اجرا و عدم افشای پایداری شرکتی می‌تواند دلایل متعددی داشته باشد. اجرا و افشای پایداری شرکتی، هزینه‌هایی را به شرکت‌ها تحمیل می‌کند و ممکن است این هزینه‌ها باعث کاهش منابع مالی و سودآوری شرکت‌ها شده و مدیران مانع از اجرا و افشای پایداری شرکتی شوند. ممکن است بعضی از شرکت‌ها ابعاد، مؤلفه و شاخص‌های پایداری شرکتی را رعایت و اجرا نموده و به مسائل زیست‌محیطی و اجتماعی توجه نمایند، اما به دلایلی همچون فقدان استاندارد

---

^۱. Integrated Reporting

و ضعف زیرساخت‌ها، قادر به افشای آن در گزارش‌های مالی نباشند. همچنین ممکن است بعضی از شرکت‌ها توجهی به اجرای ابعاد، مؤلفه و شاخص‌های پایداری شرکتی ننموده، اما براساس تئوری علامت‌دهی، اقدام به افشای آن در گزارش‌های مالی نمایند. بنابراین اجرا و افشای پایداری شرکتی دو موضوع جدا از هم بوده، که در این پژوهش هر دو موضوع مورد بررسی قرار گرفته است. علاوه بر این، در حال حاضر در ایران قانون و استاندارد مشخصی برای افشای پایداری شرکتی به صورت یکپارچه وجود ندارد، بنابراین ضروری است که موانع تدوین استاندارد نیز مورد بررسی قرار گیرد.

مطالعه موانع اجرا، افشا و استانداردگذاری پایداری شرکتی به دو دلیل شایان توجه است. اول اینکه؛ توجه کم شرکت‌های ایرانی به پایداری شرکتی در مقایسه با اکثر کشورهای جهان و در معرض ابهام قرار گرفتن تداوم فعالیت بلندمدت این شرکت‌ها، بسیار مشهود است. دوم اینکه؛ تاکنون پژوهشی در این زمینه انجام نشده است. براساس مطالب عنوان شده، ضروری است که مدلی جامع متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایران، از طریق بررسی ادبیات نظری و انجام مصاحبه با متخصصین و صاحب‌نظران حوزه پایداری شرکتی، که در محیط اقتصادی و بازار سرمایه ایران کاربرد داشته و رهنمودی جهت توسعه پایداری شرکتی باشد، تدوین شود. بنابراین این پژوهش به دنبال تدوین و ارزیابی مدل موانع اجرا، افشا و استانداردگذاری پایداری شرکتی در ایران می‌باشد و در پی پاسخ علمی به این پرسش‌ها است که، مدل پایداری شرکتی در ایران چگونه است؟ چرا شرکت‌های ایرانی پایداری شرکتی را اجرا نمی‌کنند؟ چرا سطح افشای پایداری شرکتی در ایران پایین است؟ چرا تاکنون استاندارد برای پایداری شرکتی تدوین نشده است؟

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

علی‌رغم وجود ادبیات نسبتاً قوی، موضوع پایداری شرکتی مفهومی وسیع، پیچیده و در حال تکامل است که نگرش‌ها و ایده‌های متنوعی را دربر می‌گیرد. اخیراً مفهوم پایداری شرکتی خیلی شفاف‌تر شده اما تعریفی مورد توافق برای آن وجود ندارد. ناهمسانی تعریف مناسب پایداری شرکتی مانع از شناخت فراتر از مقدمه‌ها و پیامدهای این فعالیت شده است (ژانگ، ۲۰۱۷). در ادامه به تعدادی از این تعاریف و دیدگاه‌ها اشاره شده است.

مک گوایر (۱۹۶۳) پیشنهاد کرد که لازم است پایداری شرکتی شامل مسئولیت‌پذیری در برابر محیط زیست هم باشد، مسئولیتی فراتر از تعهدات قانونی و اقتصادی شرکت‌ها. هاپکینز (۲۰۰۴) پایداری شرکتی را با برخورد اخلاقی یا به سبکی مسئولانه با طرفین ذی‌نفع در شرکت یا سازمان برابر می‌داند و اخلاق‌مندی یا مسئولیت‌پذیری را به عنوان یک سبک کلیدی که بر طبق

هنجارهای بین‌المللی قابل قبول پنداشته می‌شود، تعریف کرد. پایداری روش ارزش آفرینی سازمان برای سهامداران و جامعه با حداکثر کردن اثرات مثبت و حداقل کردن اثرات منفی موضوعات زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی می‌باشد (جسیکا، ۲۰۱۱). ادبیات نظری نشان می‌دهد، پایداری شرکتی تا حدودی با ارزش‌های سهامدار، شرکت و همین‌طور قانون‌مندی و اخلاق‌مندی آن‌ها جهت اجرای قرارداد اجتماعی شرکت‌ها ارتباط مستقیم دارد. حسابداری پایداری مستلزم توجه به سیستم‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در داخل و خارج از سازمان و برای زمان حال و آینده است. حسابداری پایداری، فرصتی را برای مشارکت بیشتر و بهتر با توسعه تجاری و صنعتی در جهت پایداری فراهم می‌آورد. بسیاری بر این باورند که حسابداری پایداری، امکان پاسخگویی در ابعاد را فراهم می‌آورد که همواره خواسته جامعه و مردم بوده است (گالینگو آلوارز و اورتا، ۲۰۱۶). توسعه پایداری رابطه تنگاتنگی با تمامیت محیط زیست، عدالت اجتماعی و همین‌طور رونق اقتصادی شرکت‌ها دارد (ژانگ، ۲۰۱۷).

حفاظت از محیط زیست در قوانین و مقررات ایران جایگاه ویژه‌ای دارد. به عنوان نمونه، اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حفاظت از محیط زیست را وظیفه عمومی می‌داند. در سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴ هجری شمسی نیز بر بهره‌مندی جامعه ایرانی از محیط زیست مطلوب تأکید شده است. همچنین در قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه (۱۳۹۶)، به ثبات و پایداری تجاری و ارتقای شفافیت نظام مالی تأکید شده و موضوعات خاص راهبردی در مورد مسائل پایداری مطرح شده است. بنابراین اجرای پایداری شرکتی برای شرکت‌ها امری لازم و ضروری است.

یکی از موضوعات وابسته به مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها، گزارشگری پایداری است. اگرچه لزوماً، پایداری شرکتی از طریق گزارشگری پایداری صورت نمی‌پذیرد و در برخی از موارد شناسه شرکت‌های مسئولیت‌پذیر، وجود مقبولیت عمومی و اجتماعی و بهره‌مندی از حمایت‌های دولتی است؛ ولی گزارشگری پایداری، تنها روش رسمی برای ارزیابی مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها تلقی می‌شود. توسعه درک مسئولیت اجتماعی شرکتی در اقتصادهای نوظهور، عمدتاً محدود به درک مدیران از مسئولیت اجتماعی شرکتی از طریق روش‌های کیفی بوده است و مهمترین دلیل عدم ارائه و افشای مسئولیت اجتماعی شرکتی، فقدان الزامات و مقررات اجباری بیان شده است و اعتقاد بر این است که بدون وجود الزامات قانونی و حرفه‌ای، شرکت‌ها برای افشای اختیاری تمایل چندانی ندارند و همچنین تفاوت میان محتوای مسئولیت اجتماعی شرکتی در اقتصادهای توسعه‌یافته و نوظهور، به دلیل تفاوت در سطح اقتصاد سیاسی-اجتماعی و توسعه‌ی تکنولوژی میان این کشورهاست (محمود و همکاران، ۲۰۱۸). تهیه اطلاعات مربوط به عملکرد زیست محیطی برای کلیه ذی‌نفعان می‌تواند نقش مؤثری را در اجرای هر چه بهتر قوانین و مقررات

موجود در حوزه محیط زیست ایفا کند. براساس ماده ۳۳ آیین‌نامه اصول راهبری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس موظف‌اند در گزارش‌های سالانه خود اطلاعات کلی در مورد مسئولیت‌های اجتماعی و زیست محیطی ارائه کنند. موضوع مهم دیگر قابل بحث، مسئولیت استانداردگذاری برای پایداری شرکتی است. اگر گزارشگری همگانی برای شرکت‌ها پذیرفته شود، بایستی تدوین استانداردها و دستورالعمل‌ها نیز در دستور کار قرار گیرد. زیرا موضوع پایداری، محدوده مشخصی ندارد و بطور پیوسته بر تنوع آن افزوده می‌گردد. مثلاً اگر در گذشته تنها موضوعات آلودگی محیط زیست، آن هم تنها برای فعالیت‌های شیمیایی شرکت‌ها، حائز اهمیت بود، به مرور زمان موضوعاتی نظیر میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای و همچنین میزان مصرف آب و انرژی نیز مورد توجه واقع گردیده است، از این رو باید پویایی لازم در ارائه رهنمودها و استانداردهای اجرایی لازم برای گزارشگری اجتماعی و محیطی وجود داشته باشد.

برمسر (۲۰۱۴) اشاره می‌کند که در آمریکا مأموریت تدوین استانداردهای حسابداری پایداری بر عهده هیأت استانداردهای حسابداری پایداری^۱ (SASB) گذاشته شده است. کراتن (۲۰۱۴) اشاره می‌کند که در سال ۲۰۱۲ مؤسسه دلویت و تاج ال ال پی^۲ پیشنهاداتی بر طبق رهنمود انجمن حسابداران رسمی آمریکا^۳ (AICPA) جهت پیاده‌سازی گزارشگری پایداری ارائه داده‌اند. در کشور ایران، اگر سازمان‌های دولتی عهده‌دار تدوین استاندارد پایداری شرکتی باشند، استانداردهای تدوین شده ممکن است از ضمانت اجرایی بالایی برخوردار باشند، ولی جنبه آمرانه و قانون محور این سازمان‌ها از طرف دیگر می‌تواند منجر به نارضایتی سایر افراد و گروه‌های ذی‌نفع و دارای صلاحیت در حوزه موضوعات اجتماعی و محیطی گردد. اما چنانچه این مسئولیت به گروه‌های اجتماعی و محیطی محول شود، ممکن است این مشکل به وجود بیاید که استانداردهای تدوین شده، مشکلات داخلی شرکت‌ها در گزارشگری را مورد ملاحظه قرار ندهند و از طرفی هزینه‌های زیادی را در گزارشگری به شرکت‌ها تحمیل نمایند.

اجرا و افشای پایداری شرکتی، امری هزینه‌بر است. بیشتر صاحب‌نظران معتقدند که هزینه‌های پایداری شرکتی کوتاه‌مدت و منافع آن اغلب از نوع بلندمدت است. در واقع پایداری شرکتی نوعی سرمایه‌گذاری برای آینده به امید کسب مزیت رقابتی پایدار و بلندمدت است. مدیران ارشدی که دارای دید کوتاه‌مدت هستند، هزینه‌های کوتاه‌مدت پایداری شرکتی را برنمی‌تابند و با این استدلال که مشکلات اجتماعی فقط به دست دولت‌ها قابل حل است، از کنار

^۱. Sustainability Accounting Standards Board

^۲. Deloitte and Touche LLP

^۳. American Institute of Certified Public Accountants

این مقوله به راحتی می‌گذرند. برعکس، مدیرانی که دارای دید بلندمدت می‌باشند، حاضرند برای پایداری شرکتی هزینه کنند تا در بلندمدت بتوانند از پیشرفت اجتماعی بهره‌مند شده و از سوی دیگر برای خود اعتبار و شهرت کسب کنند. براساس تئوری‌های ابزاری^۱، وظیفه شرکت‌ها تنها بیشینه‌سازی منافع اقتصادی است و این دولت‌ها و سازمان‌های عمومی هستند که بر پایه اخذ مالیات، وظیفه دارند بر مسئولیت‌های اجتماعی نظارت داشته باشند و قوانین و قواعدی را مشخص نمایند که شرکت‌ها نتوانند برخلاف آنها عمل نمایند (حاجیان‌نژاد، ۱۳۹۴).

■ پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهشی موانع اجرا، افشا و استانداردگذاری پایداری شرکتی را بررسی ننموده است و پژوهش‌های انجام شده در این حوزه، تنها به بررسی عوامل مؤثر بر گزارشگری پایداری شرکتی پرداخته‌اند که در ادامه تعدادی از پژوهش‌های خارجی و داخلی انجام شده در این زمینه، ذکر شده است.

فارنتی و گوتی (۲۰۰۹) به بررسی مسأله افشا درباره گزارشگری پایداری از سوی گروه مشابهی در سازمان‌های بخش عمومی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که سازمان‌های بخش دولتی به گزارش جنبه‌های پایداری پرداخته‌اند و گزارش‌های آنان از راهبردهای طرح‌های گزارشگری جهانی نشأت گرفته است. همچنین نتایج نشان داد که پیاده‌سازی سازمان گزارشگری جهانی^۲ (GRI) ناقص بوده و سازمان‌ها تنها بخشی از GRI را برای افشا انتخاب کرده‌اند. کراتن (۲۰۱۴) در پژوهشی به این نتیجه رسید که طرح‌های پایداری بر حاکمیت شرکتی نیز مؤثر است و باعث می‌گردد ساختار و روابط هدایت و کنترل شرکت‌ها به سمت عملکرد منصفانه‌تر با مسئولیت‌پذیری و در نظر گرفتن ویژگی‌های اخلاقی در قبال همه ذی‌نفعان سوق داده شود. بونا سانچز و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی رابطه افشای گزارشگری پایداری شرکتی و محتوای اطلاعاتی سود با در نظر گرفتن متغیر مالکان نهادی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که گزارشگری پایداری، اطلاعات اضافی در اختیار فعالان بازار سرمایه قرار می‌دهد که با آن می‌توانند محتوای سود را بهتر ارزیابی کنند. همچنین رابطه مثبتی بین گزارشگری پایداری و محتوای اطلاعاتی سود با در نظر گرفتن نقش مالکان نهادی مشاهده شد. وینگارتن و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی رابطه بین عملکرد پایداری با عملکرد مالی شرکت‌ها به واسطه نقش مدیران اجرایی در شرکت‌های ایالات متحده را بررسی نمودند. آن‌ها بیان نمودند برخی ویژگی‌های خاص مدیران اجرایی بر افشای عملکرد پایداری مؤثر بوده و موجب بهبود عملکرد مالی خواهد شد. این پژوهش مؤید نقش مهم مدیران در افشای عملکرد پایداری شرکتی بود.

^۱. Instrumental Theories

^۲. Global Reporting Initiative (GRI)

محمود و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر افشای پایداری شرکتی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که سازوکارهای حاکمیت شرکتی همچون اندازه هیأت مدیره و استقلال هیأت مدیره باعث افزایش کیفیت گزارشگری پایداری شرکتی می‌شود. رای و رای چادوری (۲۰۱۸) به بررسی ارتباط بین عضویت در گروه‌های تجاری و گزارشگری پایداری شرکتی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که عضویت در گروه‌های تجاری باعث بهبود سطح گزارشگری پایداری شرکتی می‌شود. رضایی و تپو (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی رابطه بین کمیت و کیفیت افشای پایداری و کیفیت سود پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که افشای پایداری می‌تواند باعث کاهش دستکاری سود در رفتارهای فرصت‌طلبانه گردد. گارسیا و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی حضور زنان در جایگاه مدیریت ارشد بر پایداری شرکتی را بررسی نمودند. یافته‌های پژوهش نشان داد که افزایش حضور زنان در جایگاه مدیریت ارشد، اثر مثبتی بر گزارشگری پایداری متعادل‌تر، قابل مقایسه‌تر و قابل اتکاتر دارد.

آکسوی و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی عملکرد پایداری شرکتی در ترکیه با در نظر گرفتن اثر ساختار مالکیت و ویژگی‌های هیأت مدیره در شرکت‌های غیرمالی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که عملکرد پایداری شرکتی با اندازه هیأت مدیره و نسبت اعضای غیرمؤلف هیأت مدیره رابطه مثبت دارد. کوریا گارسیا و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی حاکمیت شرکتی و پیامدهای آن در کیفیت گزارشگری پایداری در گروه‌های تجاری آمریکای لاتین پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که شدت کنترل در گروه‌های تجاری بر کیفیت گزارشگری پایداری تأثیر منفی دارد. همچنین متغیرهایی همچون مالکیت خارجی، سن گروه تجاری و اندازه هیأت مدیره به گروه‌های تجاری کمک می‌کند تا کیفیت پایداری و شیوه‌های افشای داوطلبانه را بهبود بخشند.

حساس یگانه و برزگر (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی افشای مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکت‌ها و وضعیت موجود آن در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که از ۶۰ شاخص سنجیده شده، به طور متوسط حدود ۴۵ شاخص یعنی ۷۵٪ آن‌ها در گزارش‌های فعالیت هیأت مدیره افشا نمی‌گردد. معصومی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی اثر تعدادی از متغیرهای مالی و حسابداری بر میزان گزارشگری پایداری پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که اندازه شرکت، نقدینگی، سهامداران نهادی و دوگانگی وظایف مدیرعامل بر میزان گزارشگری پایداری شرکتی تأثیر معناداری دارند. همچنین متغیرهای عمر شرکت، دارایی‌های نامشهود و استقلال هیأت مدیره بر میزان گزارشگری پایداری شرکتی تأثیر معناداری ندارند. جعفری جم و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی عملکرد مالی و ارزش شرکت‌ها: نقش افشای اطلاعات پایداری پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که افشای

اطلاعات پایداری با عملکرد مالی و ارزش شرکت‌ها رابطه معنادار و مستقیم دارد. همچنین افزایش افشای اطلاعات پایداری شرکتی منجر به بهبود عملکرد مالی و ارزش شرکت‌ها می‌گردد. حسینی‌معصوم و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی عملکرد مدیران در مواجهه با آستانه‌های سود: شواهدی از نقش گزارشگری پایداری پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که بین شاخص پایداری با مدیریت سود، با انگیزه دستیابی به آستانه‌های سود، اجتناب از کاهش سود و اجتناب از سود غیرمنتظره منفی، رابطه منفی و معنادار وجود دارد. رضائی پیتونه‌ئی و صفری‌گرایلی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی عضویت در گروه‌های تجاری و گزارشگری پایداری شرکتی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که عضویت در گروه‌های تجاری موجب بهبود سطح گزارشگری پایداری شرکتی می‌گردد. همچنین در شرکت‌های بزرگ‌تر، رابطه بین عضویت در گروه‌های تجاری و سطح گزارشگری پایداری، قوی‌تر است. عبدی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی الگوی منسجمی برای گزارشگری پایداری شرکتی تدوین نمودند. یافته‌های پژوهش نشان داد که الزامات محیطی، مشوق‌های محیطی، فشارهای محیطی، ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی کشور، ویژگی‌های سیاسی کشور و ویژگی‌های محیط بین‌المللی موجب اتخاذ گزارشگری پایداری می‌گردد.

اخترشناس و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی مدلی برای عوامل مؤثر بر پایداری شرکتی تدوین نمودند. مدل تدوین شده دارای چهار بعد شامل، ویژگی‌های شرکت، عوامل مدیریتی، عوامل بازار و عوامل کلان، نه مؤلفه شامل، ویژگی‌های ساختاری، ویژگی‌های عملکردی، سطح فردی، سطح سازمانی، بازار سرمایه، عوامل تجاری، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و عوامل سیاسی و ۶۰ شاخص می‌باشد. عبدالله زاده و امین (۱۳۹۹) در پژوهشی تأثیر نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، تعهد اخلاقی و ادراک ریسک بر تمایل به حسابداری و گزارشگری پایداری شرکتی را بررسی نمودند. نتایج پژوهش نشان داد که نگرش، هنجار ذهنی، کنترل رفتاری ادراک شده و تعهد اخلاقی تأثیر مثبتی بر تمایل به اجرای حسابداری و گزارشگری پایداری دارد. همچنین ادراک ریسک مدیران و حسابداران شرکت‌ها تأثیر معناداری بر تمایل به اجرای حسابداری و گزارشگری پایداری ندارد.

در پژوهش‌های پیشین، بررسی پایداری شرکتی بدون در نظر گرفتن شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی شرکت‌های ایرانی بوده است. همچنین در این پژوهش‌ها تنها عوامل مؤثر بر پایداری شرکتی مورد بررسی قرار گرفته و سایر موضوعات مرتبط با پایداری شرکتی بررسی نشده است. بنابراین، این پژوهش با ارائه مدل پایداری شرکتی متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایران، به دنبال برطرف نمودن ضعف‌های پژوهش‌های پیشین می‌باشد. پایداری شرکتی دارای حوزه‌های گوناگونی می‌باشد که بررسی آنها براساس مدلی جامع،

نتایج کامل تر و شفاف تری در اختیار استفاده کنندگان قرار می دهد. در همین راستا، این پژوهش سه موضوع اساسی در ارتباط با پایداری شرکتی شامل: موانع اجرا، موانع افشا و موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی را مورد بررسی قرار داده است.

۳- پرسش های پژوهش

پس از مطالعه مبانی نظری و پیشینه، پژوهش حاضر در پی پاسخ دادن به پرسش های زیر است: پرسش اول: مدل پایداری شرکتی در ایران چگونه است؟ پرسش دوم: چرا شرکت های ایرانی پایداری شرکتی را اجرا نمی کنند؟ پرسش سوم: چرا سطح افشای پایداری شرکتی در ایران پایین است؟ پرسش چهارم: چرا تاکنون استاندارد برای پایداری شرکتی تدوین نشده است؟

۴- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از طرفی به دنبال تدوین مدلی برای پایداری شرکتی بوده، و از طرف دیگر مدل تدوین شده، می تواند رهنمودی برای سازمان بورس اوراق بهادار و سایر نهادهای قانون گذار جهت تدوین قوانین و استانداردهای مربوطه باشد. این پژوهش، از نظر منطق اجرا، از نوع قیاسی- استقرایی، از نظر رویکرد، یک پژوهش کیفی، از نظر روش پژوهش، از نوع تحلیل تم^۱ و از نظر هدف، یک پژوهش اکتشافی می باشد. همچنین پس از کدگذاری متون و مصاحبه ها و ارائه مدل پژوهش، به منظور سنجش میزان اعتبار و مقبولیت مدل تدوین شده از روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه استفاده شده است.

■ تحلیل تم

استفاده از مطالعات کیفی بویژه روش تحلیل تم زمانی ضرورت پیدا می کند که اطلاعات اندکی در مورد پدیده مورد مطالعه وجود داشته باشد و یا اینکه در مطالعات و پژوهش های انجام شده در ارتباط با موضوع مورد نظر، فقدان یک چارچوب نظری که به صورتی جامع به تبیین موضوع بپردازد، مشهود باشد. داده های روش تحلیل تم می تواند متون یا مصاحبه باشد. قرار گرفتن کدهای مشابه در کنار یکدیگر، به شکل گیری دسته های مفهومی منجر می شوند. دسته های مفهومی با یکدیگر تم های فرعی و تم های فرعی مشابه نیز تم های اصلی را می سازند. قضاوت پژوهشگر در انتخاب تم، جزء جدایی ناپذیر روش تحلیل تم است (براون و کلارک، ۲۰۰۶).

^۱. Thematic Analysis

■ ایجاد کدها

کدها عبارت‌اند از ویژگی‌ای از داده‌ها (معنایی یا محتوایی) که برای تحلیل، جالب به نظر می‌رسند. کدها در کنار هم و در پیوند با هم، تم‌ها را تشکیل می‌دهند. در تعریف کدها سه عامل در نظر گرفته می‌شود:

عامل ۱) حرف انگلیسی، معرف نوع داده (متن یا مصاحبه) است که کد با آن شروع می‌شود. بر این اساس از علائم زیر استفاده شده است:

- متون بررسی شده؛ علامت T اختصار کلمه Text
  - مصاحبه‌های اکتشافی؛ علامت EI اختصار کلمه Exploratory Interview
  - مصاحبه‌های اصلی؛ علامت MI اختصار کلمه Main Interview
- عامل ۲) شماره‌ی متون علمی یا فرد مصاحبه شونده است که از ۰۱ به بعد شماره‌گذاری شده است.

عامل ۳) شماره‌ی کدهای مربوط به یک متن علمی خاص یا یک نقل قول است که از ۰۱ به بعد شماره‌گذاری شده است (براون و کلارک، ۲۰۰۶). در جدول ۱، نحوه کدگذاری داده‌ها در روش تحلیل تم مشخص شده است.

جدول ۱: نحوه کدگذاری داده‌ها در روش تحلیل تم (منبع: براون و کلارک، ۲۰۰۶)

شماره کد در یک واحد تحلیل	شماره متون علمی یا فرد مصاحبه شونده	نوع داده
از ۱ تا n	از ۱ تا n	T
از ۱ تا n	از ۱ تا n	EI
از ۱ تا n	از ۱ تا n	MI

■ روش و ابزار گردآوری داده‌ها

داده‌های این پژوهش از سه طریق زیر گردآوری شده است:

الف) بررسی متون: ابتدا شش متن با استفاده از روش کتابخانه‌ای برای مرور ادبیات نظری و تحلیل انتخاب شد و از T01 تا T06 شماره‌گذاری گردید.

ب) انجام مصاحبه: در این مرحله از ابزار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده و مصاحبه‌ها در دو مرحله انجام شد. در مرحله اول، سه مصاحبه اکتشافی با متخصصین و صاحب‌نظران حوزه پایداری شرکتی صورت گرفت و از EI01 تا EI03 شماره‌گذاری گردید. در مرحله دوم ۱۷ مصاحبه اصلی با متخصصین و صاحب‌نظران صورت گرفت و از MI01 تا MI17 شماره‌گذاری گردید. جامعه آماری مصاحبه‌شوندگان را اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها با حداقل رتبه استادیاری که در ارتباط با مسأله پژوهش و ادبیات نظری آن آگاهی عمیق و وسعت نظر دارند، تشکیل می‌دهند. برای انتخاب افراد متخصص و صاحب‌نظر

جهت انجام مصاحبه‌ها از ترکیب روش‌های غیرتصادفی (قضاوتی و گلوله برفی)^۱ استفاده شده است. در این پژوهش و براساس اشباع نظری (جدول ۶)، ۲۰ مصاحبه به عمل آمد. نمونه آماری در مرحله اول، سه صاحب نظر به تشخیص پژوهشگران (نمونه‌گیری قضاوتی) بود که در سال ۱۳۹۸ از آنها مصاحبه اکتشافی به عمل آمد. در مرحله بعد برای مصاحبه‌های اصلی، نمونه آماری با معرفی مصاحبه‌شوندگان قبلی به پژوهشگران (روش گلوله برفی) انتخاب شدند. در این مرحله نیز ۱۷ مصاحبه در سال ۱۳۹۸ انجام شد. در جدول ۲ آمار توصیفی مصاحبه‌شوندگان ارائه شده است.

جدول ۲: آمار توصیفی مصاحبه‌شوندگان

مصاحبه‌شوندگان	تعداد	درصد	میانگین عضویت در هیأت علمی (سال)	میانگین فعالیت در امور اجرایی حسابداری و حسابرسی (سال)
مرتبه علمی	استاد	۳	۱۵	۳۳
	دانشیار	۴	۲۰	۲۳
	استایار	۱۳	۶۵	۱۰
رشته تحصیلی	حسابداری	۱۳	۶۵	۱۸
	اقتصاد	۳	۱۵	۱۰
	مدیریت	۱	۵	۷
	روانشناسی	۲	۱۰	۰
	جامعه‌شناسی	۱	۵	۰
جنیست	مرد	۱۸	۹۰	۱۵
	زن	۲	۱۰	۱۲

از نظر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، مطابق با جدول ۲، ۱۵٪ از مصاحبه‌شوندگان دارای مرتبه علمی استاد، ۲۰٪ دارای مرتبه علمی دانشیار و ۶۵٪ دارای مرتبه علمی استادیار بوده‌اند. ۶۵٪ از پاسخ‌دهندگان رشته حسابداری، ۱۵٪ رشته اقتصاد، ۵٪ رشته مدیریت، ۱۰٪ رشته روانشناسی و ۵٪ رشته جامعه‌شناسی بوده‌اند. همچنین میانگین سابقه مصاحبه‌شوندگان در هیأت علمی، ۱۶ سال و در فعالیت‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۵ سال بوده است. از آنجایی که پایداری شرکتی دارای سه بُعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی می‌باشد و به روابط شرکت‌ها با جامعه و محیط‌زیست می‌پردازد، بنابراین، صاحب‌نظرانی با رشته‌های اقتصاد، مدیریت، روانشناسی و جامعه‌شناسی نیز جهت مصاحبه انتخاب شده‌اند. همان‌طور که در جدول ۲ قابل مشاهده است،

^۱. Snowball

افرادی جهت مصاحبه انتخاب شده‌اند که در حوزه پایداری شرکتی صاحب‌نظر بوده و در محیط آکادمیک و فعالیت‌های اجرایی حسابداری و حسابرسی دارای سابقه زیادی بوده‌اند. (ج) پرسشنامه: به منظور سنجش میزان اعتبار و مقبولیت مدل ارائه شده، پژوهشگران اقدام به طراحی پرسشنامه‌ای براساس مدل تدوین شده در قالب ۳۳ پرسش نمودند. هر پرسش پرسشنامه در قالب طیف هفت‌تایی لیکرت، میزان اهمیت از دیدگاه پاسخ‌دهنده را با گزاری مطرح شده در پرسش می‌سنجد. در نهایت پاسخ‌های گردآوری شده به ترتیب زیر به عدد تبدیل شده و به کمک نرم‌افزار SPSS نسخه‌ی بیست و پنجم تجزیه و تحلیل شده است.

۷= خیلی زیاد ۶= زیاد ۵= نسبتاً زیاد ۴= متوسط ۳= نسبتاً کم ۲= کم ۱= خیلی کم جامعه آماری پاسخ‌دهندگان پرسشنامه را متخصصین و صاحب‌نظرانی تشکیل می‌دهند که با مسأله پژوهش آشنایی دارند که شامل اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان مقطع دکتری، حسابداران رسمی، اعضای هیأت مدیره، مدیران عامل و مدیران مالی شرکت‌ها و فعالان بازار سرمایه در سال ۱۳۹۸ می‌باشند. برای تعیین حجم نمونه از رابطه کوکران برای جامعه نامحدود استفاده شده است. بر مبنای این رابطه و با در نظر گرفتن سطح خطای ۱۰٪، تعداد نمونه ۹۷ محاسبه می‌گردد. بر این اساس با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی (قضاوتی) جهت انتخاب هفتمند پاسخ‌دهندگان، برای ۱۲۹ نفر از متخصصین و صاحب‌نظران حوزه پایداری شرکتی پرسشنامه ارسال شد که پس از پیگیری مداوم، تعداد ۱۲۳ پرسشنامه دریافت گردید. در جدول ۳ آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان پرسشنامه ارائه شده است.

جدول ۳: آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان پرسشنامه

متخصصین		جمع کل		عضو هیأت علمی		فعال در امور اجرایی حسابداری و حسابرسی		فعال بازار سرمایه	
		جزء	کل	جزء	کل	جزء	کل	جزء	کل
مدرک تحصیلی	دکتری	۷۹	۱۲۳	۵۰	۶۵	۱۵	۳۱	۱۴	۲۷
	کارشناسی ارشد	۴۴		۱۵		۱۶		۱۳	
رشته تحصیلی	حسابداری	۱۱۵	۱۲۳	۶۱	۶۵	۲۷	۳۱	۲۷	۲۷
	مالی	۱		۱		۰		۰	
	اقتصاد	۵		۳		۲		۰	
	مدیریت	۲		۰		۲		۰	
جنسیت	مرد	۱۰۰	۱۲۳	۵۶	۶۵	۲۲	۳۱	۲۲	۲۷
	زن	۲۳		۹		۹		۵	

از نظر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، مطابق با جدول ۳، ۶۴٪ از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک تحصیلی دکتری و ۳۶٪ دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد بوده‌اند. به دلیل اینکه درصد بالایی از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک تحصیلی دکتری بوده‌اند، پس قابلیت اتکای نتایج بالا می‌باشد. از بین پاسخ‌دهندگان، ۵۳٪ عضو هیأت علمی دانشگاه‌ها، ۲۵٪ فعال در امور اجرایی حسابداری و حسابرسی و ۲۲٪ فعال بازار سرمایه بوده‌اند. درصد بالای پاسخ‌دهندگانی که عضو هیأت علمی بوده‌اند، نشان‌دهنده این موضوع می‌باشد که پاسخ‌دهندگان در محیط آکادمیک بوده و با ادبیات موضوع آشنایی کامل دارند. همچنین درصد بالای پاسخ‌دهندگانی که در امور اجرایی و بازار سرمایه فعالیت داشته‌اند، نشان‌دهنده این موضوع است که پرسشنامه از جنبه کاربردی نیز مورد ارزیابی قرار گرفته است. از آنجایی که پایداری شرکتی دارای سه بُعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی می‌باشد و به روابط شرکت‌ها با جامعه و محیط‌زیست می‌پردازد، بنابراین، پرسشنامه برای صاحب‌نظرانی با رشته‌های اقتصاد و مدیریت نیز ارسال شده است.

■ روایی و پایایی پرسشنامه

پس از گردآوری پرسشنامه‌ها، روایی و پایایی آن مورد بررسی قرار گرفت. برای بررسی روایی محتوا، پرسشنامه در اختیار تعدادی از متخصصین و صاحب‌نظران قرار گرفت و پس از اعمال نظرات پیشنهادی، پرسشنامه نهایی مورد اجماع قرار گرفت. برای تعیین میزان پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. اگر ضریب آلفای کرونباخ بیشتر از ۰/۷ باشد، پرسشنامه از پایایی قابل قبولی برخوردار است (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳). جدول ۴ نتایج آزمون آلفای کرونباخ را برای پرسشنامه و کلیه پرسش‌های آن نشان می‌دهد. با توجه به ضرایب محاسبه شده که بیشتر از ۰/۷ می‌باشد، پرسشنامه از پایایی بالایی برخوردار است.

جدول ۴: نتایج آزمون آلفای کرونباخ

عنوان پرسش‌ها	تعداد پرسش‌ها	ضریب آلفای کرونباخ	پایایی
موانع اجرای پایداری شرکتی	۱۸	۰/۹۲۸	مطلوب
موانع افشای پایداری شرکتی	۱۱	۰/۹۱۴	مطلوب
موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی	۴	۰/۸۵۴	مطلوب

۵- یافته‌های پژوهش

برای یافتن تم‌ها، داده‌های کیفی حاصل از بررسی متون و مصاحبه‌ها کدگذاری و دسته‌بندی شده، سپس به تعیین و نام‌گذاری تم‌های درون داده‌ها پرداخته شد. جدول ۵ نتایج حاصل از تحلیل تم‌ها همراه با دسته‌های تم و ذکر کدهای هر یک را نشان می‌دهد.

جدول ۵: تحلیل تم همراه با کدهای هر تم

تم‌های اصلی	تم‌های فرعی	تم‌های جزئی	کدها
موانع اجرای پایداری شرکتی	موانع شرکتی	تأکید مجمع عمومی صاحبان سهام بر سودآوری- ارزیابی صرف عملکرد مالی مدیران و نظام پاداش‌دهی براساس سود- کوته‌نگری مدیران- ضعف زیرساخت‌ها در زمینه آموزش، تکنولوژی و نیروی انسانی- انگیزه نداشتن شرکت‌ها به دلیل تفاوت قائل نشدن جامعه بین رعایت کردن و رعایت نکردن پایداری شرکتی- اعتقاد نداشتن شرکت‌ها به اثرات منفی فعالیت‌های آنها بر محیط زیست و جامعه- مطرح نبودن رقابت در سطح ملی و بین‌المللی	T0202- EI0104- EI0107- EI0206- EI0302- EI0305- EI0306- MI0102- MI0107- MI0201- MI0602- MI0607- MI0703- MI0801- MI0902- MI0905- MI1003- MI1205- MI1203- MI1303- MI1304- MI1501- MI1601- MI1605
	موانع مالی	وضعیت مالی نامناسب شرکت‌ها- بالا بودن هزینه‌های اجرا	T0102- T0502- T1414- T1511- T1714- T1820- T1916- EI0106- EI0204- MI0202- MI0301- MI0403- MI0603- MI0702- MI0806- MI1006- MI1207- MI1402- MI1604- MI1707
	موانع اجتماعی	کم توجهی به مسائل زیست‌محیطی و اجتماعی در جامعه- عدم آگاهی ذی‌نفعان از پایداری شرکتی و مزایای رقابتی آن- توجه جامعه به منافع فردی کوتاه مدت- رشد نیافتگی نظام پاسخ‌خواهی و پاسخگویی و عدم مطالبه‌گری جامعه	T0103- T0301- T0602- T1915- EI0103- EI0308- MI0105- MI0601- MI0701- MI0906- MI1005- MI1206- MI1307- MI1308- MI1502- MI1701
	موانع قانونی	نبود الزامات قانونی منسجم- عدم وجود مکانیزم‌های نظارتی بر رفتار شرکت‌ها- صوری بودن و عدم کارایی مکانیزم‌های نظارتی	T0201- T0401- T0501- T0601- EI0101- EI0207- MI0106- MI0501- MI0704- MI0901- MI1404-
	موانع سیاسی	حمایت دولت از صنایع انحصاری- سهم عمده دولت در اقتصاد	T1415- T1514- T1713- T1917- MI0404- MI1301- MI1702

T0101- T1513- T1617- T1715- T1918- EI0203- EI0304- EI0310- MI0104- MI0304- MI0604- MI0605- MI0804- MI1002- MI1201- MI1306- MI1403- MI1503- MI1505- MI1506- MI1705	فقدان استاندارد گزارشگری پایداری- اجباری نبودن گزارشگری پایداری- در معرض دید دولت قرار گرفتن و فشار دولت بر شرکت‌ها و هزینه‌های سیاسی- توجه بیشتر به پیامدهای منفی پایداری نسبت به پیامدهای مثبت آن توسط دولت- پیامدهای نامطلوب مربوط به افشای اخبار بد	موانع گزارشگری	موانع افشای پایداری شرکتی
T1413- T1616- EI0202- EI0205- EI0301- EI0309- MI0401- MI0705- MI0802- MI0803- MI0904- MI1004- MI1202- MI1305- MI1401- MI1602- MI1704- MI1706	فقدان الگو و دشوار بودن اندازه‌گیری پایداری شرکتی- نبود بسترهای لازم جهت افشا همچون سیستم‌های اطلاعاتی و نیروی انسانی متخصص- عدم توانایی شرکت‌ها در گردآوری اطلاعات- سوء استفاده رقبا از اطلاعات محرمانه شرکت‌ها و از دست دادن سهم بازار- عدم استفاده ذی‌نفعان از اطلاعات پایداری و انگیزه نداشتن جهت افشای این اطلاعات- مبتنی بودن بازار بر شایعات و فضاسازی‌ها به جای استفاده از اطلاعات افشا شده جهت تصمیم‌گیری	موانع عرضه و تقاضای اطلاعات	
EI0102- EI0105- EI0201- EI0211- EI0303- EI0307- MI0103- MI0101- MI0203- MI0302- MI0303- MI0402- MI0502- MI0503- MI0606- MI0706- MI0805- MI0903- MI0907- MI1001- MI1101- MI1102- MI1204- MI1302- MI1309- MI1405- MI1504- MI1603- MI1708- MI1703	گستردگی ذی‌نفعان و خواسته‌های متفاوت آنان- کیفی بودن پایداری شرکتی و دشوار بودن تدوین استاندارد برای آن- زمان‌بر بودن فرآیند استانداردگذاری- هزینه‌بر بودن فرآیند استانداردگذاری	موانع کلان	موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

تم اصلی اول: موانع اجرای پایداری شرکتی

هیچ دستورالعمل از قبل تعیین شده‌ای برای آن وجود ندارد (EI0207).

باید زیرساخت‌های لازم برای پیاده‌سازی وجود داشته باشد. زیرساخت‌ها همچون افراد متخصص، سیستم‌های اطلاعاتی و کامپیوتری و تکنولوژی‌های پیشرفته (MI0101).
 نبود قوانین و مقررات الزام‌آور باعث می‌شود که مدیران رغبت کمتری پیدا کنند (MI1404).

عدم اطلاع اعضای هیأت مدیره از مزایای پایداری و اینکه آگاهی در این خصوص ندارند، باعث می‌شود هیچ رغبتی برای اجرای آن نداشته باشند (EI0103).

در پاسخگویی، پاسخ‌خواه تا نخواهد پاسخگو مجبور به پاسخگویی نیست. فشار از طرف پاسخ‌خواه خیلی مهم است، خواست جامعه و ذی‌نفعان خیلی تأثیر دارد (EI0308).

دلیلش ممکن است این باشد که عکس‌العمل سهامداران در مجمع عمومی نسبت به این موضوع منفی می‌باشد (MI0703).

شاید یکی از دلایلی که در ایران، شرکت‌ها کمتر به دنبال آن می‌روند، همین بحث رقابت باشد و اینکه شرکت‌های ایرانی در بازارهای بین‌المللی جایگاه رقابتی ندارند (EI0107).

حمایت‌های دولت هم می‌تواند عامل بازدارنده باشد، یعنی دولت به نحوی قانون‌گذاری می‌کند که از شرکت‌هایی حمایت می‌کند که رقیبی در کشور ندارند و انحصاری هستند (MI1301).

شرکت‌ها دولتی بوده و خصوصی نیستند و بخش خصوصی، سهم کمی از اقتصاد ما را تشکیل می‌دهد (MI1702).

تم اصلی دوم: موانع افشای پایداری شرکتی

اگر بعضی از شرکت‌ها بپایند آن را گزارش کنند، مسلماً یک سری از اطلاعات درون شرکت را به بیرون افشا می‌کنند و بقیه شرکت‌ها چنین کاری را انجام نخواهند داد. بنابراین اطلاعات بیشتری در اختیار رقبا قرار می‌دهند و آنان ممکن است سوء استفاده کنند (MI0705).

شرط افشای پایداری شرکتی این است که استانداردها و دستورالعمل‌های اجرایی مشخصی وجود داشته باشد که همه شرکت‌ها به‌ویژه شرکت‌هایی که در یک صنعت خاص هستند، به شکلی واحد گزارشگری را انجام دهند (MI0803).

اگر چارچوب قانونی وجود نداشته باشد و حداقل الزاماتی در قالب قوانین و استانداردها تدوین نشود که همه شرکت‌ها ملزم به افشای پایداری شوند (EI0207).

سرمایه‌گذاران به افشای پایداری شرکتی توجه زیادی نمی‌کنند. بازار سرمایه بیشتر مبتنی بر شایعات و فضا سازی‌ها هست، یعنی جریان قیمت‌گذاری منطبق بر اطلاعاتی که شرکت‌ها افشا می‌کنند، نیست (MI0803).

چارچوب و مدلی برای افشای آن در کشور ایران وجود ندارد (MI0401).

فقدان سیستم‌های اطلاعاتی مناسب و نیروی انسانی متخصص از دلایل عدم افشای پایداری شرکتی است (EI0309).

مفهوم (تم‌های جزئی)	توزیع فراوانی کدهای مربوط به یک مفهوم (شاخص)												
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
تأکید مجمع عمومی صاحبان سهام بر سودآوری				*								*	
ارزیابی صرف عملکرد مالی مدیران و نظام پاداش‌دهی براساس سود											*		
کوته‌نگری مدیران			*	*			*						*
ضعف زیرساخت‌ها در زمینه آموزش، تکنولوژی و نیروی انسانی	*				*			*			*		
انگیزه نداشتن شرکت‌ها به دلیل تفاوت قائل نشدن جامعه بین رعایت کردن و رعایت نکردن پایداری شرکتی		*		*				*					

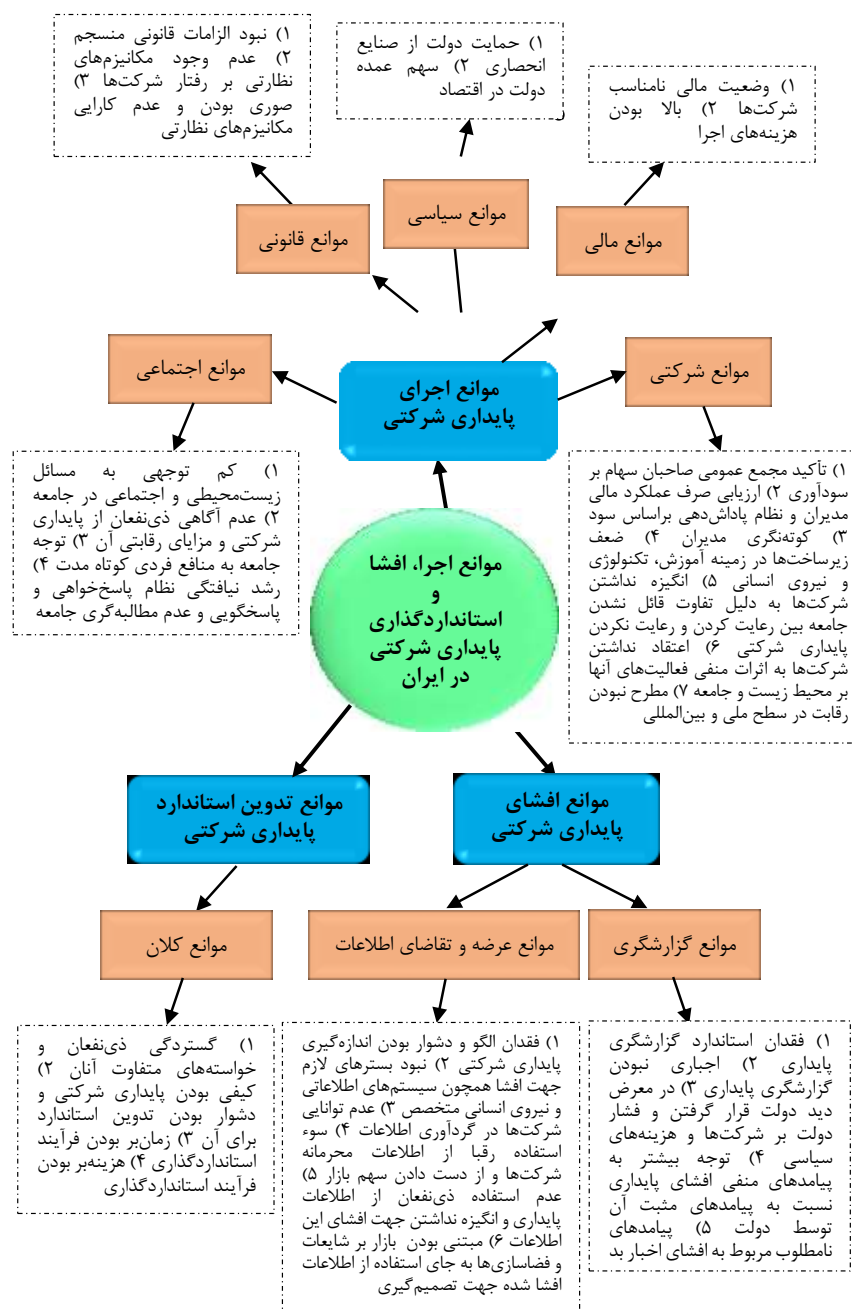

۲	*		*																پیامدهای نامطلوب مربوط به افشای اخبار بد	
۲								*		*									فقدان الگو و دشوار بودن اندازه‌گیری پایداری شرکتی	موانع عرضه و تقاضای اطلاعات
۵	*			*			*							*	*				نبود بسترهای لازم جهت افشا همچون سیستم‌های اطلاعاتی و نیروی انسانی متخصص	
۳							*							*	*				عدم توانایی شرکت‌ها در گردآوری اطلاعات	
۲			*		*														سوء استفاده رقبا از اطلاعات محرمانه شرکت‌ها و از دست دادن سهم بازار	
۳	*						*							*					عدم استفاده ذی‌نفعان از اطلاعات پایداری و انگیزه نداشتن جهت افشای این اطلاعات	
۲	*		*																مبتنی بودن بازار بر شایعات و فضا سازی‌ها به جای استفاده از اطلاعات افشا شده جهت تصمیم‌گیری	
۸	*		*		*		*		*		*	*	*						گسترده‌گی ذی‌نفعان و خواسته‌های متفاوت آنان	موانع کلان
۱۱	*	*		*		*	*	*		*	*	*	*	*	*				کیفی بودن پایداری شرکتی و دشوار بودن تدوین استاندارد برای آن	
۷	*		*	*					*					*	*	*			زمان‌بر بودن فرآیند استانداردگذاری	
۴			*	*					*					*					هزینه‌بر بودن فرآیند استانداردگذاری	
۳۳	۰	۰	۱	۲	۲	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۲	۱	۱	۴	۴	۴	۷	مجموع مفاهیم جدید در هر مصاحبه

منبع: یافته‌های پژوهشگر

مدل پژوهش براساس نتایج حاصل از کدگذاری متون و مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل تم، تدوین و در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱: مدل موانع اجرا، افشا و استانداردگذاری پایداری شرکتی در ایران

بسیاری از نویسندگان براساس یک قاعده سرانگشتی معتقدند که صرف نظر از توزیع جامعه آماری، حداقل یک نمونه ۳۰ تایی لازم است تا بتوان گفت توزیع آماری $\bar{X}$ نرمال است (آذر و مؤمنی، ۱۳۸۸). از آنجایی که تعداد پرسشنامه‌های دریافتی ۱۲۳ تا می‌باشد، پس توزیع نرمال بوده و از آزمون‌های t تک‌نمونه‌ای و کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. در ادامه برای اعتبار سنجی مدل ارائه شده در شکل ۱، آزمون‌های آماری مرتبط با هر پرسش پژوهش ارائه شده است.

پاسخ پرسش دوم: موانع اجرای پایداری شرکتی

جدول ۷ خلاصه نتایج تجزیه و تحلیل آماری پاسخ‌های دریافتی را ارائه می‌دهد.

جدول ۷: خلاصه نتایج آزمون‌های آماری برای موانع اجرای پایداری شرکتی

موانع اجرای پایداری شرکتی			موافقت یا مخالفت			اجماع یا عدم اجماع		
			آزمون t تک‌نمونه‌ای			آزمون کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای		
			مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه	مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه
موانع اجرای پایداری شرکتی	موانع شرکتی	تأکید مجمع عمومی صاحبان سهام بر سودآوری	۱۳/۰۹۸	۰.۰۰۰	موافقت	۰/۴۱۵	۰.۰۰۰	اجماع
		ارزیابی صرف عملکرد مالی مدیران و نظام پاداش‌دهی براساس سود	۲۰/۱۹۲	۰.۰۰۰	موافقت	۰/۴۲۹	۰.۰۰۰	اجماع
		کوته‌نگری مدیران	۱۸/۳۱۱	۰.۰۰۰	موافقت	۰/۴۶۰	۰.۰۰۰	اجماع
		ضعف زیرساخت‌ها در زمینه آموزش، تکنولوژی و نیروی انسانی	۱۹/۱۸۲	۰.۰۰۰	موافقت	۰/۴۶۸	۰.۰۰۰	اجماع
		انگیزه نداشتن شرکت‌ها به دلیل تفاوت قائل نشدن جامعه بین رعایت کردن و رعایت نکردن پایداری شرکتی	۱۵/۸۲۶	۰.۰۰۰	موافقت	۰/۴۳۹	۰.۰۰۰	اجماع
		اعتقاد نداشتن شرکت‌ها به اثرات منفی فعالیت‌های آنها بر محیط زیست و جامعه	۱۳/۱۰۵	۰.۰۰۰	موافقت	۰/۴۵۴	۰.۰۰۰	اجماع
		مطرح نبودن رقابت در سطح ملی و بین‌المللی	۱۳/۰۵۷	۰.۰۰۰	موافقت	۰/۴۳۰	۰.۰۰۰	اجماع

موانع مالی	وضعیت مالی نامناسب شرکت‌ها	۱۲/۹۴۴	...	موافقت	۰/۲۵۶	...	اجماع
	بالا بودن هزینه های اجرا	۱۶/۹۷۱	...	موافقت	۰/۳۵۶	...	اجماع
موانع اجتماعی	کم توجهی به مسائل زیست محیطی و اجتماعی در جامعه	۱۶/۴۶۷	...	موافقت	۰/۲۵۱	...	اجماع
	عدم آگاهی ذی نفعان از پایداری شرکتی و مزایای رقابتی آن	۱۷/۶۱۸	...	موافقت	۰/۲۶۳	...	اجماع
	توجه جامعه به منافع فردی کوتاه مدت	۱۸/۳۵۸	...	موافقت	۰/۲۶۳	...	اجماع
	رشد نیافتگی نظام پاسخ‌خواهی و پاسخگویی و عدم مطالبه‌گری جامعه	۲۰/۵۳۲	...	موافقت	۰/۴۴۹	...	اجماع
	نبود الزامات قانونی منسجم	۱۷/۹۹۶	...	موافقت	۰/۲۶۹	...	اجماع
موانع قانونی	عدم وجود مکانیزم‌های نظارتی بر رفتار شرکت‌ها	۱۸/۶۴۰	...	موافقت	۰/۲۲۴	...	اجماع
	صوری بودن و عدم کارایی مکانیزم‌های نظارتی	۱۷/۷۹۳	...	موافقت	۰/۲۲۳	...	اجماع
	حمایت دولت از صنایع انحصاری	۱۶/۹۵۵	...	موافقت	۰/۳۳۱	...	اجماع
موانع سیاسی	سهم عمده دولت در اقتصاد	۱۵/۶۸۴	...	موافقت	۰/۲۷۱	...	اجماع

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همان‌طور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، برای کلیه شاخص‌ها، سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بوده و میانگین امتیازات با خطای بسیار کم، بالاتر از چهار می‌باشد. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، متخصصین و صاحب‌نظران با کلیه موارد به عنوان موانع اجرای پایداری شرکتی موافق بوده‌اند. برای تشخیص وجود یا عدم وجود اجماع درون گروهی در بین نظرات متخصصین و صاحب‌نظران راجع به شاخص‌های مطرح شده در پرسشنامه، از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. مطابق جدول بالا برای کلیه شاخص‌های دارای پاسخ موافق در آزمون t تک‌نمونه‌ای، سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، اجماع درون گروهی در مورد کلیه شاخص‌ها وجود دارد.

پاسخ پرسش سوم: موانع افشای پایداری شرکتی

جدول ۸ خلاصه نتایج تجزیه و تحلیل آماری پاسخ‌های دریافتی را ارائه می‌دهد.

جدول ۸: خلاصه نتایج آزمون‌های آماری برای موانع افشای پایداری شرکتی

موانع افشای پایداری شرکتی					
مواظقت یا مخالفت			اجماع یا عدم اجماع		
آزمون t تک‌نمونه‌ای			آزمون کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای		
مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه	مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه
۱۶/۹۵۹	۰.۰۰	موافقت	۰/۳۳۹	۰.۰۰	اجماع
۱۷/۴۴۴	۰.۰۰	موافقت	۰/۳۳۰	۰.۰۰	اجماع
۱۳/۵۵۷	۰.۰۰	موافقت	۰/۲۰۸	۰.۰۰	اجماع
۱۰/۸۲۶	۰.۰۰	موافقت	۰/۲۰۶	۰.۰۰	اجماع
۱۲/۰۵۹	۰.۰۰	موافقت	۰/۱۸۰	۰.۰۰	اجماع
۱۶/۱۰۱	۰.۰۰	موافقت	۰/۳۲۷	۰.۰۰	اجماع
۱۵/۰۷۰	۰.۰۰	موافقت	۰/۲۵۶	۰.۰۰	اجماع
۱۴/۲۵۰	۰.۰۰	موافقت	۰/۳۳۹	۰.۰۰	اجماع
۱۱/۱۴۷	۰.۰۰	موافقت	۰/۲۱۴	۰.۰۰	اجماع
۱۳/۴۱۸	۰.۰۰	موافقت	۰/۲۱۱	۰.۰۰	اجماع
۱۰/۱۴۹	۰.۰۰	موافقت	۰/۲۰۴	۰.۰۰	اجماع
موانع افشای پایداری شرکتی					
موانع گزارشگری					
فقدان استاندارد گزارشگری پایداری					
اجباری نبودن گزارشگری پایداری					
در معرض دید دولت قرار گرفتن و فشار دولت بر شرکت‌ها و هزینه‌های سیاسی					
توجه بیشتر به پیامدهای منفی افشای پایداری نسبت به پیامدهای مثبت آن توسط دولت					
پیامدهای نامطلوب مربوط به افشای اخبار بد					
موانع عرضه و تقاضای اطلاعات					
فقدان الگو و دشوار بودن اندازه‌گیری پایداری شرکتی					
نبود بسترهای لازم جهت افشا همچون سیستم‌های اطلاعاتی و نیروی انسانی متخصص					
عدم توانایی شرکت‌ها در گردآوری اطلاعات					
سوء استفاده رقبا از اطلاعات محرمانه شرکت‌ها و از دست دادن سهم بازار					
عدم استفاده ذی‌نفعان از اطلاعات پایداری و انگیزه نداشتن جهت افشای این اطلاعات					
مبتنی بودن بازار بر شایعات و فضا سازی‌ها به جای استفاده از اطلاعات افشا شده جهت تصمیم‌گیری					

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همان‌طور که در جدول ۸ مشاهده می‌شود، برای کلیه شاخص‌ها، سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بوده و میانگین امتیازات با خطای بسیار کم، بالاتر از چهار می‌باشد. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، متخصصین و صاحب‌نظران با کلیه موارد به عنوان موانع افشای پایداری شرکتی موافق بوده‌اند. برای تشخیص وجود یا عدم وجود اجماع درون گروهی در بین نظرات متخصصین و صاحب‌نظران راجع به شاخص‌های مطرح شده در پرسشنامه، از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. مطابق جدول بالا برای کلیه شاخص‌های دارای پاسخ موافق در آزمون t تک‌نمونه‌ای، سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، اجماع درون گروهی در مورد کلیه شاخص‌ها وجود دارد.

پاسخ پرسش چهارم: موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی

جدول ۹ خلاصه نتایج تجزیه و تحلیل آماری پاسخ‌های دریافتی را ارائه می‌دهد.

جدول ۹: خلاصه نتایج آزمون‌های آماری برای موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی

موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی						موانع کلان	موانع تدوین استاندارد پایداری
موافقت یا مخالفت			اجماع یا عدم اجماع				
آزمون t تک‌نمونه‌ای			آزمون کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای				
مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه	مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه		
۹/۵۸۶	...	موافقت	۰/۱۸۸	...	اجماع		
۱۲/۴۵۹	...	موافقت	۰/۳۵۵	...	اجماع		
۱۱/۶۳۳	...	موافقت	۰/۳۲۲	...	اجماع		
۹/۹۲۴	...	موافقت	۰/۲۰۹	...	اجماع		

همان‌طور که در جدول ۹ مشاهده می‌شود، برای کلیه شاخص‌ها، سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بوده و میانگین امتیازات با خطای بسیار کم، بالاتر از چهار می‌باشد. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، متخصصین و صاحب‌نظران با کلیه موارد به عنوان موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی موافق بوده‌اند. برای تشخیص وجود یا عدم وجود اجماع درون گروهی در بین نظرات متخصصین و صاحب‌نظران راجع به شاخص‌های مطرح شده در پرسشنامه، از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. مطابق جدول بالا برای کلیه شاخص‌های دارای پاسخ

موافق در آزمون t تک‌نمونه‌ای، سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، اجماع درون گروهی در مورد کلیه شاخص‌ها وجود دارد.

۶- نتیجه‌گیری و بحث

در این پژوهش سعی شد مدلی متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایران که در محیط اقتصادی و بازار سرمایه ایران کاربرد داشته و رهنمودی جهت توسعه پایداری شرکتی باشد، ارائه شود. ابتدا با کدگذاری متون و مصاحبه‌های انجام شده با استفاده از روش تحلیل تم، مدل پژوهش تدوین شد، سپس برای سنجش اعتبار مدل ارائه شده از پرسشنامه پژوهشگر ساخته استفاده شد.

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، مدل پایداری شرکتی در ایران دارای سه بُعد شامل، موانع اجرای پایداری شرکتی، موانع افشای پایداری شرکتی و موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی می‌باشد. هر کدام از این ابعاد دارای مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی می‌باشند که در شکل ۱، ارائه شده است. در پاسخ به پرسش دوم پژوهش، موانع اجرای پایداری شرکتی دارای پنج مؤلفه شامل، موانع شرکتی، موانع مالی، موانع اجتماعی، موانع قانونی و موانع سیاسی می‌باشد. از میان ۱۸ شاخص استخراج شده از بررسی متون و مصاحبه‌ها، کلیه شاخص‌ها مورد تأیید متخصصین و صاحب‌نظران قرار گرفت. براساس دیدگاه خبرگان، نبود الزامات قانونی منسجم، ضعف زیرساخت‌ها در زمینه آموزش، تکنولوژی و نیروی انسانی و رشد نیافتگی نظام پاسخ‌خواهی و پاسخگویی و عدم مطالبه‌گری جامعه از مهمترین موانع اجرای پایداری شرکتی می‌باشند.

در پاسخ به پرسش سوم پژوهش، موانع افشای پایداری شرکتی دارای دو مؤلفه شامل، موانع گزارشگری و موانع عرضه و تقاضای اطلاعات می‌باشد. از میان ۱۱ شاخص استخراج شده از بررسی متون و مصاحبه‌ها، کلیه شاخص‌ها مورد تأیید متخصصین و صاحب‌نظران قرار گرفت. براساس دیدگاه خبرگان، اجباری نبودن گزارشگری پایداری، فقدان استاندارد گزارشگری پایداری و فقدان الگو و دشوار بودن اندازه‌گیری پایداری شرکتی از مهمترین موانع افشای پایداری شرکتی می‌باشند. در پاسخ به پرسش چهارم پژوهش، موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی دارای یک مؤلفه شامل، موانع کلان می‌باشد. از میان چهار شاخص استخراج شده از بررسی متون و مصاحبه‌ها، کلیه شاخص‌ها مورد تأیید متخصصین و صاحب‌نظران قرار گرفت. براساس دیدگاه خبرگان، کیفی بودن پایداری شرکتی و دشوار بودن تدوین استاندارد برای آن، مهمترین موانع تدوین استاندارد پایداری شرکتی می‌باشد.

پژوهش‌های داخلی و خارجی اثر برخی عوامل را بر پایداری شرکتی بررسی نموده‌اند و تاکنون مدل جامعی برای پایداری شرکتی تدوین نشده است. برخی از یافته‌های این پژوهش با یافته‌های

آدامز (۲۰۰۲)، وینگارتن و همکاران (۲۰۱۷)، رضایی و تیو (۲۰۱۹)، عبدی و همکاران (۱۳۹۸) و اخترشناس و همکاران (۱۳۹۹) سازگاری دارد.

همواره در هر پژوهشی، محدودیت‌هایی وجود دارد. از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان موارد زیر را نام برد:

(۱) از آنجایی که پژوهش‌های کیفی، پدیده مورد مطالعه را در بستری خاص بررسی می‌کنند، امکان تعمیم‌پذیری یافته‌های پژوهش محدود به بستر خاص بوده و لازم است با احتیاط صورت گیرد.

(۲) با توجه به محدودیت‌های ذاتی پرسشنامه، بایستی یافته‌های آماری پژوهش با احتیاط تعمیم یابد.

با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش، پیشنهادهایی به شرح زیر عنوان می‌شود:

(۱) با توجه به اینکه نبود الزامات قانونی منسجم، مهمترین مانع اجرای پایداری شرکتی می‌باشد، به دولت، سازمان بورس اوراق بهادار و سایر نهادهای قانون‌گذار پیشنهاد می‌شود، نسبت به تدوین قوانین و مقررات مربوط به پایداری شرکتی اقدامات لازم را به عمل آورند.

(۲) به دلیل اینکه ضعف زیرساخت‌ها، یکی از موانع اجرای پایداری شرکتی می‌باشد، به دولت و شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود، امکانات لازم همچون آموزش، تکنولوژی و نیروی انسانی متخصص را جهت اجرای پایداری شرکتی فراهم نمایند.

(۳) موضوع دیگری که در رابطه با اجرای پایداری شرکتی بسیار حائز اهمیت است، حاکم شدن نظام پاسخ‌خواهی و پاسخگویی می‌باشد. هرچه جامعه نسبت به سطح رفاه عمومی و مسائل زیست‌محیطی حساس‌تر بوده و نسبت به آن دغدغه داشته باشد و از مسئولین پاسخ‌خواهی بیشتری داشته باشد، قطعاً مسئولین نیز به دنبال راهکارهایی جهت اجرای هرچه بیشتر پایداری شرکتی خواهند بود. همچنین جامعه می‌تواند به طور مستقیم، از طریق خرید محصولات شرکت‌هایی که پایداری شرکتی را رعایت می‌کنند، باعث تشویق شرکت‌ها به رعایت پایداری شرکتی شود.

(۴) به دلیل اینکه کوتاه‌نگری مدیران یکی از موانع اجرای پایداری شرکتی است، توصیه می‌شود مدیرانی که دارای افق زمانی بلندمدت در تصمیم‌گیری بوده و کوتاه‌نگر نیستند، به عنوان اعضای هیأت مدیره و مدیرعامل شرکت‌ها انتخاب شوند.

(۵) با توجه به اینکه صوری بودن و عدم کارایی مکانیزم‌های نظارتی، یکی از موانع اجرای پایداری شرکتی می‌باشد، به نهادهای قانون‌گذار و سازمان‌های ذی‌ربط توصیه می‌شود، جرایم قانونی سختگیرانه‌تری را برای شرکت‌های آلاینده محیط زیست در نظر بگیرند.

۶) با توجه به اینکه سهم عمده دولت در اقتصاد، یکی از موانع اجرای پایداری شرکتی می‌باشد، به دولت پیشنهاد می‌شود، در راستای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، بستر و شرایط لازم را جهت واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی فراهم نماید.

۷) با توجه به اینکه اجباری نبودن گزارشگری پایداری، یکی از موانع افشای پایداری شرکتی می‌باشد، به سازمان بورس اوراق بهادار و سایر نهادهای قانون‌گذار پیشنهاد می‌شود که قوانین، مقررات و دستورالعمل‌هایی را جهت افشای اجباری پایداری شرکتی تدوین نمایند.

۸) براساس یافته‌های پژوهش، یکی از موانع افشای پایداری شرکتی، فقدان استاندارد گزارشگری پایداری می‌باشد. بنابراین، به سازمان حسابرسی پیشنهاد می‌شود، نسبت به تدوین استاندارد پایداری شرکتی با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایران، اقدامات لازم را به عمل آورد.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی به شرح زیر می‌باشد:

- ۱) واکاوی فلسفه وجودی پایداری شرکتی در ایران
- ۲) بررسی و آزمون عوامل مالی مؤثر بر پایداری شرکتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
- ۳) بررسی و آزمون عوامل غیرمالی مؤثر بر پایداری شرکتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
- ۴) مقایسه مدل‌های بین‌المللی افشای پایداری شرکتی همچون، GRI و KLD در ایران

۷- تقدیر، تشکر و ملاحظه‌های اخلاقی

از کلیه افرادی که با انجام مصاحبه و تکمیل پرسشنامه، وقت گرانبهای خود را در اختیار ما قرار داده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را داریم.

۸- پیوست‌ها: پرسشنامه

صاحب‌نظر گرامی

با عرض سلام و خسته نباشید

از اینکه زمان خود را صرف مطالعه و تکمیل پرسشنامه حاضر می‌نمایید، کمال تشکر را داریم. پایداری شرکتی دارای سه بُعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بوده و تاکنون مدلی برای موانع اجرا، افشا و استانداردگذاری آن در ایران تدوین نشده است. پرسشنامه حاضر براساس بررسی ادبیات نظری و انجام مصاحبه با خبرگان این حوزه تدوین شده است. از جنابعالی

[illegible][illegible]

فهرست منابع

- اخترشناس، داریوش؛ خدای پور، احمد؛ پورحیدری، امید. (۱۳۹۹)، تدوین مدل عوامل مؤثر بر پایداری شرکتی در ایران، مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال ۱۶، شماره ۶۵، صص ۱۷۵-۲۰۱.
- آذر، عادل و مؤمنی، منصور. (۱۳۸۸)، آمار و کاربرد آن در مدیریت. چاپ سیزدهم. انتشارات سمت.
- جعفری جم، حسین؛ علی عسکری، فائزه؛ زارعی، حمید. (۱۳۹۸)، عملکرد مالی و ارزش شرکت‌ها: نقش افشای اطلاعات پایداری، دانش حسابداری مالی، سال ششم، شماره سوم، صص ۲۱۵-۲۴۲.
- حاجیان‌نژاد، امین. (۱۳۹۴)، ارائه یک چارچوب مفهومی برای گزارشگری اجتماعی شرکت‌ها بر مبنای چارچوب مفهومی حسابداری در ایران، پایان‌نامه دوره دکتری حسابداری، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- حساس‌یگانه، یحیی و برزگر، قدرت‌اله. (۱۳۹۴)، مدلی برای افشاء مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکت‌ها و وضعیت موجود آن در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار ایران، بورس اوراق بهادار، سال هشتم، شماره ۲۹، صص ۹۱-۱۱۰.
- حساس‌یگانه، یحیی؛ باباجانی، جعفر؛ تقوی‌فرد، محمدتقی؛ آری‌پور، آرش. (۱۳۹۷)، تحلیل عملکرد پایدار زیست محیطی و تأثیر آن بر هزینه سرمایه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، حسابداری ارزشی و رفتاری، سال سوم، شماره پنجم، صص ۱-۳۹.
- حسینی‌معصوم، محمدرضا؛ گرکز، منصور؛ سعیدی، پرویز؛ معطوفی، علیرضا. (۱۳۹۸)، عملکرد مدیران در مواجهه با آستانه‌های سود: شواهدی از نقش گزارشگری پایداری، پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، سال هشتم، شماره دوم، صص ۱۴۱-۱۶۸.
- داوری، علی و رضازاده، آرش. (۱۳۹۳)، مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار *PLS*. چاپ دوم. انتشارات جهاد دانشگاهی.
- دیانتی دلمی، زهرا. (۱۳۹۷)، روش تحقیق در حسابداری: با تأکید بر تحقیقات کیفی (ویژه مقطع کارشناسی). چاپ اول. انتشارات عدالت نوین.
- رضائی پیت‌نوئی، یاسر و صفری گرایلی، مهدی. (۱۳۹۸)، عضویت در گروه‌های تجاری و گزارشگری پایداری شرکت، دانش حسابداری، سال ۱۰، شماره سوم، صص ۱۶۹-۱۹۷.

عبداله‌زاده، حسن و امین، وحید. (۱۳۹۹)، تأثیر نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، تعهد اخلاقی و ادراک ریسک بر تمایل به حسابداری و گزارشگری پایداری شرکتی، حسابداری ارزشی و رفتاری، سال پنجم، شماره نهم، صص ۲۶۹-۲۹۹.

عبدی، مصطفی؛ کردستانی، غلامرضا؛ رضازاده، جواد. (۱۳۹۸)، طراحی الگوی منسجم گزارشگری پایداری شرکت‌ها، پژوهش‌های حسابداری مالی، سال ۱۱، شماره چهارم، صص ۲۳-۴۴.

فخاری، حسین؛ ملکیان، اسفندیار؛ جفائی‌رهنی، منیر. (۱۳۹۶)، تبیین و رتبه‌بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های گزارشگری زیست محیطی، اجتماعی و راهبری شرکتی به روش تحلیل سلسله مراتبی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، حسابداری ارزشی و رفتاری، سال دوم، شماره چهارم، صص ۱۵۳-۱۸۷.

مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۶)، قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴.

معصومی، سیدرسول؛ صالح‌نژاد، سیدحسن؛ ذبیحی‌زرین‌کلایی، علی. (۱۳۹۷)، شناسایی متغیرهای مؤثر بر میزان گزارشگری پایداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابرسی، سال ۱۸، شماره ۷۰، صص ۱۹۵-۲۲۱.

Aksoy, M., M. K. Yilmaz, E. Tatoglu, and M. Basar. 2020. Antecedents of corporate sustainability performance in Turkey: The effects of ownership structure and board attributes on non-financial companies. *Journal of Cleaner Production* 276: 1-11.

Bona-Sanchez, C., J. Perez-Aleman, and D. J. Santana-Martin. 2017. Sustainability disclosure, dominant owners and earnings informativeness. *Research in International Business and Finance* 39 (1): 625-639.

Braun, V., and V. Clarke. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology* 3 (2): 77-101.

Bremser, W. G. 2014. A Growing Interest in Sustainability Paving the Way for the Next Generation of CPAs. *The CPA Journal*: 15-17.

Correa-Garcia, J. A., M. A. Garcia-Benau, and E. Garcia-Meca. 2020. Corporate governance and its implications for sustainability reporting quality in Latin American business groups. *Journal of Cleaner Production*. 260: 1-12.

Farneti, F., and J. Guthrie. 2009. Sustainability reporting by Australian public sector organizations: Why they report. *Accounting Forum* 33 (2): 89-98.

Gallego-Alvarez, I., and E. Ortas. 2016. Corporate environmental sustainability reporting in the context of national cultures: A quantile regression approach. *International Business Review* 26 (2): 337-353.

Garcia-Sanchez, I. M., O. Suarez-Fernandez, and J. Martinez-Ferrero. 2019. Female directors and impression management in sustainability reporting. *International Business Review* 28 (2): 359-374.

- Hopkins, M. 2004. Corporate social responsibility: an issue paper. Working Paper, 27, International Labour Organisation. Geneva.
- Jesica, F. 2011. Sustainability performance management. Accenture and Chartered Institute of Management Accountants.
- KPMG. 2011. KPMG International Survey of Corporate Responsibility Reporting.
- Kraten, M. 2014. Sustainability the Accounting Perspective. *The CPA Journal*: 11-14.
- Lang, M., K. V. Lins, and M. Maffett. 2012. Transparency, Liquidity, and Valuation: International Evidence on When Transparency Matters Most. *Journal of Accounting Research* 50 (3): 729-774.
- Mahmood, Z., R. Kouser, W. Ali, Z. Ahmad, and T. Salman. 2018. Does Corporate Governance Affect Sustainability Disclosure? A Mixed Methods Study. *Sustainability* 10 (1): 207-226.
- McGuire, J. B. 1963. *Business and Society*. McGraw-Hill. New York.
- Ng, A. C., and Z. Rezaee. 2015. Business sustainability performance and cost of equity capital. *Journal of Corporate Finance* 34: 128-149.
- Parmar, B. L., R. E. Freeman, J. S. Harrison, A. C. Wicks, S. de Colle, and L. Purnell. 2010. *Stakeholder Theory: The State of the Art*. Cambridge University Press. New York.
- Ray, S., and B. R. Chaudhuri. 2018. Business Group Affiliation and Corporate Sustainability Strategies of Firms: An Investigation of Firms in India. *Journal of Business Ethics* 153 (4): 955-976.
- Rezaee, Z., L. Tuo. 2019. Are the Quantity and Quality of Sustainability Disclosures Associated with the Innate and Discretionary Earnings Quality? *Journal of Business Ethics* 155 (8): 763-786.
- Sneirson, J. F. 2009. Green is good: Sustainability, Profitability, and a New Paradigm for Corporate Governance. *Iowa Law Review* 94 (3): 987-1022.
- Wiengarten, F., C. K. Y. Lo, and J. Y. K. Lam. 2017. How does Sustainability Leadership Affect Firm Performance? The Choices Associated with Appointing a Chief Officer of Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics* 140 (3): 477-493.
- Zhang, J. 2017. Users' perceptions of the drivers for corporate sustainability disclosures made by Chinese listed companies. Theses: Doctorates and Masters, Edith Cowan University.